

σίας τὴν πολιτείαν τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ Ἰονίῳ βουλῇ, ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1864 καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κοινοβουλίᾳ.

Ὁ ἀείμνηστος Κουμουνδοῦρος ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς τῷ 1874 περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς ἐκφραστικώτατα. «Ὁ Λομβάρδος ὑπῆρξε τὴν ἐθνικὴν ιδέαν τῆς ἐνώσεως. Ὁ Λομβάρδος ὑπῆρξε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἀληθεῖς συνταγματικὰς ιδέας καὶ ὅτε εἰς τὴν Συνέλευσιν μετὰ τῶν συναδέλφων του ἦλθεν, ἂν κατετάσσετο εἰς τὴν ἐναντίαν φάλαγγα, δὲν ἠθέλομεν ἔχει ὅ,τι ἔχομεν ἤδη καὶ ὡς τὸ ἔχομεν. Ἐνθυμήθητε. ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐπτανησιακὴ φάλαγξ, ἐνωθεῖσα μὲ τοὺς ὑποστηρίζοντας τὸ καθεστῶς, συνετέλεσε νὰ ἐδραιωθῇ αὐτὸ μετὰ κινδύνων καὶ δυσκολιῶν καὶ ἐν μικρᾷ πλειονοψηφίᾳ. Ἐὰν ὁ Λομβάρδος ἀντετάσσετο, τὰ πράγματα δὲν εἰζεύρω ὁποῖα ἤθελον ἀποβῆναι.» Ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰς ιδέας τὰς συνταγματικὰς, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνεζήτουντο ὡς βᾶσις καὶ ὡς στέγασμα τὰ δικαιώματα τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας. Μετὰ τοῦτο ὁ Λομβάρδος ἠκολούθησεν ἀπαρεγκλίτως μίαν καὶ μόνην πολιτικὴν. Ὁ Κωνσταντῖνος Λομβάρδος ἐπεδείξατο ἐν τῷ ὀκτώ καὶ ἐξήκοντα ἔτων βίῳ του, ἐν τῇ τεσσαρακονταετῇ περίπτῳ πολιτείας αὐτοῦ, πλουσιωτάτην ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν πολιτευομένων, καὶ εἰς ἐπιφανεστέρας αὐτοῦ θέσεις ἀνελθόντες, θὰ ἐξήλεον.

Διαπρέφας ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῆς Προστασίας ἀγῶνος, ἀναδειχθεὶς ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, ἀναδειχθεὶς ἐν τῇ Ἰονίῳ Βουλῇ, τὸ ὄνομά του κατέστη ἔκτοτε δημοτικώτατον, καὶ τοσοῦτον ἀγαπητόν, ὥστε περὶ αὐτὸν συνεκεντρώθησαν οἱ ἐπισημύτατοι τῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἀγωνιστῶν.

Ἀπερίγραπτα εἰσιν τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ρητορικὴν εὐφυΐαν, τὴν πολιτικὴν ἐντιμότητα καὶ τὴν πατριωτικὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Λομβάρδου. Ἄλλ' ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ δὲν διεκρίθη μόνον ὡς πατριώτης, ὡς ρήτωρ, ὡς πολιτικός· ἐν τῇ βαθείᾳ αὐτοῦ διανοίᾳ καὶ τῇ τρυφερωτάτῃ αὐτοῦ καρδίᾳ ἐνέκλειε τὰς ἀρετὰς ἐκείνας καὶ τὰ προτερήματα, ὧν ἕνεκα πάντες οἱ σχόντες τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ σύνεργου ταῦτα μετὰ δακρύων ἀναμνησκονται τοῦ ἐριτίμου ἀνδρὸς καὶ δικαίως ὁμολογοῦσι τὸ δυσαναπλήρωτον κενόν, ὅπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ προὔξενεν ὁ θάνατος αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ἤδη, ὅτε ὡς ἔχουσιν τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἔλλειψις ἀνδρὸς δικαίου, εὐφυοῦς, ρητορικῆς δεινότητος καὶ ἐξ ιδίας πείρας καὶ ἀντιλήψεως γινώσκοντος εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὰς ἐξαιρετικὰς περιστασεις καὶ τὰ ἄτομα, εἶνε σπουδαία καὶ ἐπαισθητῇ, ὄντως δυσχρηπλήρωτος καὶ σπανία.

Τοιοῦτος ὁ μέγας ἀνὴρ καὶ δημοφιλέστατος πολιτευτής, ὃν ἀπηνῶς ὁ θάνατος ἀφῆρπασεν ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς ἡμετέρας πατρίδος τῇ 25 τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἔσεται ἀγῆρως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

ΠΕΡΙ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΩΝ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ ΕΝ ΤΩ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩ ΣΥΛΛΟΓῳ 'ΠΑΡΝΑΣΣΩ'

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛ. ΚΑΖΑΖΗ

ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΩΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΛΕΓΡΑΦΩΝ

Πάντοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα ὑπῆρξεν ἐν τῶν σπουδαιωτάτων κοινωνικῶν ζητημάτων. Ὁ ἄνθρωπος περιστοιχίζομενος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ὑπὸ ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν ἀναγκῶν, μόνον ἐν τῇ προσηκούσῃ αὐτῶν καὶ δικαίᾳ θεραπείᾳ καθίσταται εὐτυχής· ἐν δὲ τῇ κοινωνικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ οὐδὲν ἄλλο πραττεῖ, ἢ νὰ ἐρευνήσῃ τρόπους πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του, αἵτινες καθ' ὅσον ἐκπολιτίζεται κατὰ τοσοῦτον καὶ πληθύνονται. Ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ, καθ' ἣν κατακτᾷ βῆμα πρὸς βῆμα τοὺς ἀλλεπαλλήλους σταθμούς τοῦ πολιτισμοῦ, προσπαθεῖ νὰ λύσῃ ἐν ἠθικὸν πρόβλημα, νὰ θεραπεύσῃ μίαν ὕλικὴν ἀνάγκην. Πᾶσα δὲ μετὰ βας αὐτοῦ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἱστορικὴν περίοδον παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Οὔτε διάγραμμα, οὔτε εἰκόνα τῶν ἱστορικῶν τούτων φαινομένων σκοπῶ νὰ ὑποτυπώσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Ὅτι θὰ μὲ ἀπασχολήσῃ εἶνε ἀντικείμενον, στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα τῆς κοινωνίας.

Ἐὰν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα δὲν παρίσταται ὑπέρτερον πάντων τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐννοίαν ὁμολογουμένως τυγχάνει τὸ πρῶτιστον. Ἐπαρκῶς μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ ἱστορία. Αἱ βιαιόταται τῶν ἐπαναστάσεων προῆλθον κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς τῶν λαῶν στενοχωρίας, διότι ὁ περὶ τοῦ ἄρτου ἀγὼν εἶνε πρωτίστως ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶν. Λαὸς εὐπορῶν, ἐπαρκῶν εἰς τὰς ὕλικας αὐτοῦ ἀνάγκας, θεραπεύων δ' ἅμα καὶ τὰς ἠθικάς, σπανιώτατα δυσφορεῖ κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστώτος. Τοῦναντίον λαὸς κατατρυχόμενος ὑπὸ οἰκονομικῶν ἀναγκῶν, θέλει παράσχει προσοχὴν εἰς τοὺς ἕγγας τῆς πρώτης δημαγωγικῆς Σειρήνος, ἥτις εὐχερέστατα θέλει τὸν ἀποπλανήσῃ, ἐπωφελομένη τῆς ἀναστατώσεως τῆς κεφαλῆς του, συνεπεία τῆς ἀναστατώσεως τῆς γαστροῦς.

Τούτου ἕνεκα τὸ μῖσος κατὰ τοῦ πλούτου καὶ ὁ κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας πόλεμος εἶνε τὰ πρῶτιστα τῶν ἐλατηρίων, ὑφ' ὧν ἐλαύνονται οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς αὐτῶν περιόδους. Ἡ ἐν Ἀθήναις ἐξέγερσις τῶν πενήτων κατὰ τῶν πλουσιῶν ἐπὶ Σόλωνος καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκηρυχθεῖσα σεισάχθεια, τὰ κατὰ τοὺς Γράκχους ἐν Ῥώμῃ, τὰ ἐν τῇ μεσημ-

βρινή Γαλλία κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα καὶ τῇ Παραρρηνίῳ Γερμανίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως κοινωνιστικὰ φαινόμενα (*Jacquerie Banern Krieg*), τὰ κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν αἰῶνα τοῦτον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐπαναστατικὰ κατὰ τοῦ ὑφισταμένου τύπου τῆς ιδιοκτησίας κηρύγματα ἀριδῆλως μαρτυροῦσιν, ὅτι αἷτια τῶν ἱστορικῶν ἀλλοιώσεων τῶν λαῶν δὲν εἶνε συνήθως ἡθικὰ, ὅσον ὕλικα. Τὰ ἡθικὰ ἰδεώδη, αἱ ἐμφυτοὶ τοῦ ἀνθρώπου τάσεις πρὸς ὑπέρτερον βίον, δὲν ἀποκαλύπτονται αὐτῷ τοσοῦτον κατεπείγοντα, ὅσον αἱ οἰκονομικαὶ αὐτοῦ ἀνάγκαι καὶ αἱ ὕλικαι στενοχωρίαι καὶ ἐπιθυμίαι.

Τὰ τοιαῦτα φαινόμενα οὔτε ὀφείλει, οὔτε δύναται νὰ παρίδῃ, εἴτε ὁ νομοθέτης, εἴτε ὁ κυβερνήτης, πᾶς ἐν γένει μερμῶν περὶ τῆς τύχης τῶν λαῶν. Ἡ ἐλαχίστη δὲ γνώσις τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν φαινόμενων τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ βίου διδάσκει, ὅτι ἀληθὴς καὶ φιλοσοφικὴ νομοθεσία, σώφρων καὶ προνοητικὴ διοίκησις, εἶνε ἡ ἐκ τοῦ προτέρου αἰρουσα τὰ προσκόμματα ταῦτα πρὸς τὴν εὐκοσμον κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν.

Ὅτε δὲν ὑφίσταται κοινωνικὴ ἰσότης καὶ δικαιοσύνη ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ ἱστορία παρουσιάζει τὸ δυστυχὲς θέαμα ἀδικούντων καὶ ἀδικουμένων, προνομιοῦχων καὶ δούλων, κλῆρος τοῦ πλείστου μέρους ἐνὸς λαοῦ εἶνε ἡ καθημερινὴ ἐργασία καὶ ἡ δι' αὐτῆς διατροφή καὶ συντήρησις τῶν προνομιοῦχων. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ τοῦτου εἶνε στοιχειωδεδστάτη καὶ ἀπλουστάτη. Δικαιώματα κέκτηνται ἐλάχιστοι, οἱ λοιποὶ δὲ ὑφίστανται μόνον ὑποχρεώσεις, ἡ ἀκριβὴς τῶν ὁποίων ἐκτελέσεις εἶνε ὁ ὑπέρτατος νόμος. Ὑπὸ τὰ συστήματα τῆς δουλείας καὶ τῆς δουλοπαροικίας τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας· ἡ ἐργασία εἶνε ὁ κλῆρος τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ καταδίκη· διότι ἡ ἐργασία σκοπὸν ἔχει οὐχὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἐργαζομένων, ἀλλὰ τῶν προνομιοῦχων, πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ὁποίων ὁ ἐργάτης βλέπει καταρρέοντα τὸν ἰδρώτα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἔννευ τῆς ἐλπίδος ν' ἀπολαύσῃ στιγμῶν τινων εὐμαρείας καὶ εὐχαριστήσεως.

Ἐντεῦθεν τὸ ἀπ' αἰῶνων τραγικὸν θέαμα ποικίλου πολιτισμοῦ καὶ ἰδεῶν, ὑπὸ τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους νομοθεσίας, τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας, τῆς πείνης. Αἱ ἐκάστοτε τελούμεναι ἐπαναστάσεις ἐπιζητοῦσι τὴν ἄρσιν τῆς οἰκονομικῆς δυσχερείας, ἀλλὰ δὲν κατορθοῦσι τοῦτο· μετ' ὀλίγον τὰ αἷτια αὐτῆς ἐκδηλοῦνται μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας. Ἡ πενία ὑφίσταται αἰετοῦ ἐν τῷ βάθει τῆς κοινωνικῆς εἰκόνης, μόνον δὲ τὸ *maximum* καὶ τὸ *minimum* αὐτῆς παραλλάσσει. Τὸ καθεστῶς τοῦτο, ἐπὶ αἰῶνας καταπολεμηθὲν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως καὶ ἀξιοπρεπείας, ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας, ἐξ ὀνόματος τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ δικαίου, φαίνεται ὑποχωρήσαν, ἐκλιπὸν ὡς κανονικὸς θεσμός. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ, μετὰ τῆς ἀνατολῆς νέου ἱστορικοῦ κόσμου ἐπὶ βάσεων δικαιοτέρων, ἡ πενία δὲν ἐξέλιπεν.

Ἡ τάξις τῶν δούλων καὶ τῶν δουλοπαροίκων τῆς ἀρχαίας κοινωνίας παρῆλθεν ὑπὸ τὰς νέας ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος· οἱ ἄνθρωποι ἀνεκρηρύχθησαν ἅπαντες ἀδελφοί. Ἀλλ' ἡ παλαιὰ κοινωνικὴ κακοδαιμονία δὲν ἐξέλιπε τέλεον. Καὶ ἐντεῦθεν τὸ καθ' ἐκάστην ἐκδηλούμενον μῖσος, καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον πεπολιτισμέναις τῶν κοινωνιῶν, τῶν ἀπόρων κατὰ τῶν εὐπόρων, μῖσος, ὑποσκάπτον τὰ θεμέλια τῶν μονιμωτάτων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν καθεστώτων.

Διότι τὸ ζήτημα τῆς γαστρὸς εἶνε τὸ ἡμερήσιον ζήτημα παντὸς ἀνθρώπου. Ὅτε δὲ ἐν τισι κοινωνίαις ὑπάρχουσι μέλη αὐτῶν, ἐστερημένα τροφῆς, κινδυνεύοντα νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἐκ τῆς πείνης, βιοῦντα ἐν τρώγλαις ἀνηλίοις, ἐστερημένα καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας, ἐν ἀποκτηνώσει διατελοῦντα ἕνεκα τῶν ἀφορμῶν τούτων, τὰ μέλη ταῦτα εἶνε πολύμια κατ' ἀνάγκην τῆς ὑφισταμένης τάξεως. Καὶ ἐνόσῃ μὲν κοινωνία τις δὲν εἶνε προηγμένη ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἐνόσῃ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ἡ διανοητικὴ καὶ ἡθικὴ μόρφωσις καὶ τῶν τελευταίων κοινωνικῶν στοιχείων, εἶνε λίαν περιορισμένη, τὰ πολύμια ταῦτα στοιχεῖα εἶνε ἀκίνδυνα. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡ δημοτικὴ παίδευσις ἐξαπλοῦται μετὰ τῶν ἀπορωτάτων τάξεων, καθ' ὅσον αὐταὶ λαμβάνουσι συνειδήσιν ἑαυτῶν καὶ τῶν συμφύων δικαιωμάτων, κατὰ τοσοῦτον ὁ κίνδυνος καθίσταται μείζων καὶ δυσχερὲς. Ὁ ἀρχαῖος δούλος, ὁ πεινῶν καὶ γυμνητεύων, τὸ *res* τοῦτο τῆς παλαιᾶς κοινωνίας, ὁ μὴ εὐρίσκων ἔλεος πρὸ τῆς ἀνοικτιρμότητος σκληροῦ δεσπότου, ἡσθάνετο τὴν πενίαν αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν δυστυχίαν. Ἀλλ' ὁ ἐργάτης τῆς νέας κοινωνίας, ὁ πεινῶν ἐπίσης, μὴ δυνάμενος δὲ διὰ τῆς ἐργασίας νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, πεφωτισμένος ἤδη ὅπως δῆποτε διὰ τῆς ἡσμέραι ἐξαπλουμένης δημοτικῆς παιδείσεως, αἰσθάνεται εὐχερέστερον τὸ μῖσος κατὰ τοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖον δὲν θεραπεύει τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ὁ δὲ πρῶτος κοινωνικὸς Σπάρτακος ὑποτιθεμένης βελτιώσεως θέλει τύχει ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ προσηλύτων καὶ ἀποστῶλων.

Γερμανὸς κοινωνιστικὸς ρήτωρ, ἀγορεύων πρό τινων ἐτῶν ἐν συλλόγῳ δημοφρόνων, ἐδικαιολόγει τὸ ἀδιάλλακτον ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, τὸ ἐπικρατοῦν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἐργατῶν ὡς ἀκολούθως: «Ὁ παλαιὸς δούλος, ὁ Παρίας τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς, ὁ ἐστερημένος ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ, ἡ ὑπὸ τὸν χριστιανικὸν τιμαριωτισμὸν τῶν μέσων αἰῶνων, δὲν κατενόει καὶ δὲν ἡσθάνετο τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ δυστυχίαν. Ἀμοιβῶν καὶ τῆς ἐλαχίστης διανοητικῆς μορφώσεως, ἐδέχετο ἀγογγύστως τοὺς ραβδισμοὺς τῶν κυρίων του, οὓς ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτοῦ ἐφρόνει ὡς ἐξ ἀνωτέρας καταγωγῆς ἔλκοντας τὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ σήμερον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὑπὸ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείσεως ὁ ἐργάτης κέκτηται εὐρυτέραν τὴν συνειδήσιν τῶν δικαίων του, ἢ κατὰ τοὺς παρεληλυθότας χρόνους. Πᾶσα κατ' αὐτοῦ ἀδικία εἶνε ἀδικία κατ' αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἢς κατανοεῖ τὰ δίκαια καὶ τὰς ὑποχρεώσεις. Ὁ ἐργάτης, πε-

φωτισμένος ἤδη, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐξεγέρσεως, τῆς διεκδικήσεως δικαιωμάτων, ὧν στερεῖται, δικαιωμάτων ἐπ' αὐτῆς τῆς ιδιοκτησίας, ἡτις ἐδημιουργήθη ἀπ' αἰώνων διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ καὶ τοῦ ἰδρώτος. Ἐμνημόνευσα ταῦτα, ἵνα ὑποδείξω τὴν ἄβυσσον τοῦ μίτους, ἡτις διαχωρίζει σήμερον τὰς κοινωνικὰς τάξεις πρὸς ἀλλήλας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Περὶ τῆς κοινωνιστικῆς λογικῆς δὲν εἶνε τοῦ παρόντος χρόνου ἀντικείμενον νὰ συζητήσω. Ἀλλ' ὅ,τι ὀφείλω νὰ παρατηρήσω εἶνε, ὅτι τὰ μεγάλα κοινωνικὰ φαινόμενα πρέπει νὰ μελετῶνται ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἂν παρουσιάζονται. Ἡ κοινωνία δ' ἐκείνη ἐκπληροῖ τὸν προορισμὸν της, ἡτις δὲν ἀδιαφορεῖ πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῶν, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐρμηνεύσῃ, νὰ τὰ λύσῃ, νὰ τὰ θεραπεύσῃ.

Μεταξὺ τῶν δυσχερεστῶν καὶ ἐπιφοβωτάτων κοινωνικῶν ζητημάτων κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἶνε τὸ ζήτημα τῆς πενίας. Εἶπον ἤδη ἕνεκα τίνων ἀφορμῶν κατέστη ἐπικινδυνότερον ἢ ἄλλοτε, συντονωτέρας ἄρα προσοχῆς δεόμενον καὶ μερίμνης. Ἀγαθὴ τύχη ἡ ἐπικίνδυνος αὐτοῦ ἐμφάνεια δὲν παρέρχεται σήμερον ἀδιαφορος εἴτε ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, εἴτε ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων. Ἀμφότερα μελετῶσιν ἀπὸ τινος χρόνου πάντα τὰ μέτρα, δι' ὧν ἡ πενία θέλει ἀποσοδηθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, θέλουσι δ' ἐξευρεθῇ τρόποι, δι' ὧν σχετικὴ τις εὐημερία νὰ παρασχεθῇ εἰς τὰς ἀποκλήρους τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ πρὸς τοὺς πένητας ἀγαθοεργία, δὲν λύει τὸ πρόβλημα τῆς δυστυχίας, τῆς πείνης· τοῦναντίον ἴσως, ἀναπτύσσει αὐτὸ καὶ καθίστησι δυσχερέστερον. Τὸ πτωχοκομεῖον δὲν εἶνε ἄσυλον τοῦ πένητος, ὅσον πολλάκις καταφύγιον τοῦ νωθοῦ καὶ ὀκνηροῦ. Ὑπὸ τὴν πεποίθησιν δὲ ταύτην ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἐξεῦρε καὶ καθώρισε τοὺς τρόπους, δι' ὧν δύνανται νὰ θεραπευθῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ νοσήματα τῆς κοινωνίας. Εἰς τῶν τρόπων πρὸς θεραπείαν τῆς δυστυχίας, πρὸς καταπολέμησιν κατὰ τὸ ἐνὸν τῆς πενίας, εἶνε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ σύστασις ταμειυτηρίων.

Τὰ ταμειυτήρια παρ' ἡμῖν εἶνε μονονουχὶ ἄγνωστα, ἢ ἂν ὑφίστανται που τοιαῦτα, ἡκιστα ἐκπληροῦσι τὸν προορισμὸν, ὃν ἐκπληροῦσιν ἐν ἄλλαις χώραις. Δὲν ἐξετάζω τὰ αἷτια τοῦ φαινομένου τούτου, οὐτ' ἐπιθυμῶ νὰ κηρύξω τοῦτον ἢ ἐκείνον ὑπεύθυνον ἐπὶ τῇ λυπηρᾷ ταύτῃ ἐλλείψει. Πιστοποιῶ ἐν γεγονός, δρᾶττομαι δ' ἡδὴ τῆς εὐκαιρίας νὰ προκαλέσω τὴν προσοχὴν ἀπαντῶν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἀλλαχοῦ τὰ ταμειυτήρια λειτουργοῦσιν εὐδοκίμως ἀπὸ μακροῦ χρόνου· καιρὸς δὲ νὰ ἐγκαινισθῇ αὐτῶν ἡ λειτουργία καὶ παρ' ἡμῖν, μέλλουσα νὰ παραγάγῃ ἀναμφιβόλως εὐγενεστάτην καὶ εὐεργετικωτάτην κοινωνικὴν συγκομιδὴν.

Ἡ ἐργασία καὶ ἡ οἰκονομία, εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἀδάμ Σμιθ, εἶνε αἱ δύο βάσεις τοῦ οἰκονομικοῦ οἰκοδομήματος πάσης κοινωνίας. Ἡ ἐργασία δημιουργεῖ τὸν πλούτον, ἡ ἐργασία καθίστησι πλούσιον τὸν πτωχόν, ἡ ἐργασία θεραπεύει τὰς ὑλικὰς τῶν ἀνθρώπων ἀνάγκας. Ἀλλ' ἡ

ἐργασία δὲν συντηρεῖ τὸ δι' αὐτῆς κεκτημένον, τὸ ὅποιον δύναται θᾶπτον ἢ βραδύτερον νὰ καταστραφῇ καὶ νὰ ἐκλίπῃ.

Πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ πλούτου, τῶν κεφαλαίων, σκοπεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ οἰκονομία, ἡ ἀποταμίευσις, διὰ νὰ ἐκφρασθῶ καθαρώτερον. Ἡ ἀποταμίευσις περισυλλέγει ἀπανταχόθεν πάντα τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ ἐθνικὸς λαὸς τινος πλούτος, ἀπὸ τῶν ἑκατομμυρίων τοῦ μεγάλου κεφαλαιούχου, μέχρι τοῦ ὀβολοῦ τοῦ πένητος. Λαὸς ἐργαζόμενος πλουτεῖ, ἀλλὰ δὲν ἐξασφαλίζει τὸν πλούτον αὐτοῦ. Τοῦτο ἐπιφυλάσσεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν λαὸν τὸν ἀποταμιεύοντα.

Τὰ ταμειυτήρια εἶνε ἰδρύματα οἰκονομικῆς ἀποταμιεύσεως εὐτελῶν κεφαλαίων, ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος αὐτῶν μὴ δυνάμενων νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἀμέσως ἐν μεγάλας γεωργικαῖς, βιομηχανικαῖς ἢ ἐμπορικαῖς ἐπιχειρήσεσι. Τὸ ταμειυτήριον εἶνε προωρισμένον κατ' ἐξοχὴν νὰ δεχθῇ ἐν τοῖς ταμείοις αὐτοῦ τὰς οἰκονομίας τοῦ πένητος. Τὰ τοιαῦτα ποσά, μόνον, οὐδὲν δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἀποτέλεσμα οἰκονομικόν, ἢ θελον μείνει στεῖρα καὶ ἄγονα, ἂν μὴ κατεστρέφοντο ὅλως· ἀλλὰ συνηγμένα δύνανται ν' ἀποτελέσωσι μεγάλην οἰκονομικὴν δύναμιν πρὸς τε τὸ ἀτομικὸν ὄφελος τῶν ἀποταμιεύοντων πενήτων, ὅσον καὶ πρὸς τὸ ἐν γένει κοινωνικόν.

Ὁ θεσμὸς τῶν ταμειυτηρίων χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν νεωτέρων μόλις χρόνων. Τὸ ὑπερφίαλον τοῦ ἀρχαίου καθεστώτος, βασιζόμενον ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν διαιρέσεων καὶ ἐπὶ τοῦ προνομίου, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐνοήσῃ καὶ νὰ περιβάλῃ τοιοῦτους κοινωνοφελῆς καὶ φιланθρωπικούς θεσμούς. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς πτωχοκομείοις παρείχετό τις φιλανθρωπία πρὸς τὸν πένητα, ἀλλ' ὅπως παρείχετο αὕτη, συνετέλει μᾶλλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν κακιῶν τιμῶν, οἷον τῆς ὀκνηρίας, τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς νωθρότητος, ἢ εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἐπίδοσιν οἰαςδὴποτε ἀρετῆς. Μόνον ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς νεωτέρας φιλανθρωπίας, ἡτις τὸν πένητα δὲν θεωρεῖ ἀνάπτηρον ὄν, δεόμενον ἀρωγῆς μόνον καὶ ὑποστηρίξεως, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει αὐτὸν ἐνεργὸν καὶ χρήσιμον μέλος τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, δυνάμενον διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀπορροευσῶν ἀρετῶν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν καὶ βιωσιμότητα τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου, μόνον ὑπὸ τοιαύτας ἀρχὰς ἠδύνατο νὰ ἐρευνηθῇ καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ σκοπιμότης τῶν Ταμειυτηρίων, χρησίμων διὰ τε τὸ ἄτομον καὶ τὴν κοινωνίαν.

Τὸ Ταμειυτήριον εἶνε φιλανθρωπικὸν καθίδρυμα, ἀλλ' ἐν τῷ φιλανθρωπικῷ αὐτοῦ σκοπῷ ὁ ἄπορος ἐργάτης, ὁ μὴ δυνάμενος ἡμέραν τινὰ νὰ συντηρήσῃ τὴν οἰκογενεῖάν του ἕνεκα ποικίλων καὶ ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς του αἰτίων, δὲν εἶνε ἀπλὸν ἀντικείμενον φιλανθρωπίας, κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ταμειυτηρίου, ὁ ἄπορος εἶνε εὐεργέτης ἅμα καὶ εὐεργετούμενος· αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος καὶ τελευταῖος παράγων τῆς ὑπάρξεως τοῦ ταμειυτηρίου, τῆς κανονικῆς αὐτοῦ λειτουργίας, τῆς προκοπῆς, τῆς εὐεργεσίας. Καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ συστήματος ἀπλουστάτου καὶ πρακτικωτάτου, καθ' οὗ μέχρι τῆς

σήμερον οὐδεμία ἐξηγέρθη κραυγὴ δυσπιστίας, τούναντίον δ' ἐπέσυρε τὴν προσοχήν, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας, ὡς καὶ τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου κυβερνήσεων. Σπανίως ἐπῆλθε διὰ θεσμὸν ὁμοφωνία περὶ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ ὠφελείας τοιαύτη, ὅσον διὰ τὸν θεσμὸν τῶν ταμειυτηρίων.

Εἶπον ὅτι τὸ Ταμειυτήριον δὲν εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον φιλάνθρωπικὸν ἱδρυμα, ὅσον κατ' ἐξοχὴν ἠθικὸν καὶ οἰκονομικόν. Ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Ταμειυτηρίου ἀπορρέει ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἠθικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος· ἀλλὰ πρωτίστως εἶνε ἠθικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἱδρυμα.

Τὸ Ταμειυτήριον εἶνε ἠθικὸν ἱδρυμα, καθ' ὅσον διεγείρει παρὰ τῷ πέννῃ, τῷ ἀποχειροδιώτῃ, τὸν πόθον τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἐκαστος ἡμερόβιος ἐργάτης δύναται νὰ ἐξοικονομήσῃ ἐκ τοῦ ἡμερομισθίου αὐτοῦ ἐλάχιστον χρηματικὸν ποσόν. Ὅσον καὶ ἂν ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ ἐμφυτον τὸ αἶσθημα τῆς οἰκονομίας, μὴ ὑφισταμένου ταμειυτικοῦ ἀσύλου, ἐν ᾧ νὰ ἐμπιστεύηται ἐκάστοτε τὸ ἐκ τῆς νηφαλιότητος αὐτοῦ ἐναπολειπόμενον χρήμα, θέλει τὸ χρήμα τοῦτο, ἢ σπαταληθῇ διὰ τοῦ χρόνου ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ, ἴσως πρὸς διαφθοράν ἑαυτοῦ, ἀποστέρησιν δὲ καὶ καταστροφὴν τῆς οἰκογενείας του, ἢ θέλει ἐμπιστευθῇ ἐξ ἀπειρίας καὶ ἀγαθότητος εἰς χεῖρας ἀναξίας ἐμπιστοσύνης, ἢ ἐπὶ τέλους θέλει καταστήσῃ ἄγονον καὶ ἀπρόσοδον. Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν ἐγνώρισε πτωχοὺς ἐργάτας, ἥκιστα μεριμνῶντας περὶ τῆς αὔριον, οὐδὲν κεκτημένους αἶσθημα οἰκονομίας, διαθιόντας δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπὸ τὸ πολυτρύλλητον καὶ δημοτικώτατον, ἀλλ' ἀπαίσιον ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν δόγμα: ἡμεροδοῦλι, ἡμεροφάγι; Καὶ ἐνόσω μὲν οὗτοι τυγχάνουσι ὑγιεῖς, φθόνος οὐδεὶς καὶ ἀνησυχία περὶ τῆς ὑπάρξεώς των. Ἀλλ' ὅτε νοσήσωσι, καὶ αἱ νόσοι προσβάλλουσι συνηθέστερον καὶ εὐκολώτερον τοὺς ἐν κακοπαθείαις διαθιόντας, ἢ τοὺς εὐμαροῦντας, ἢ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ καταστροφή εἶνε ἐπομένη, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἀπώλεια τῆς οἰκογενείας, ἥς ὁ ἐργάτης ἴσως ἦτο τὸ μόνον στήριγμα καὶ ἡ μόνη παραμυθία.

Ἀπὸ τῆς ἐπιπολαιότηρας ἐρεῦνης καταδείκνυται ἡ σκοπιμότης καὶ ἡ χρησιμότης τοῦ θεσμοῦ τούτου. Τὰ ἐκ τῆς ἰδρύσεως τῶν ταμειυτηρίων ἀποτελέσματα εἶνε προφανῆ. Ὁ πτωχὸς ἐργάτης, ὅστις ἀποφασίσῃ ἅπαξ, κατ' ἰδίαν ἐμπνευσιν, ἢ τῇ νοθεσίᾳ ἐτέρου προσώπου, ν' ἀρχίσῃ ἀποταμιεύων κατὰλοιπὸν τι τοῦ ἡμερομισθίου του, γινώσκων ὅτι διὰ τοῦ χρόνου θέλει αὐξήσῃ τὸ ἀποταμίευμα τοῦτο, προϊόν τοῦ ἰδρώτός του καὶ τῆς κοπιώδους ἐργασίας, εἰς ἣν νυχθημερόν ὑποβάλλεται, αἰσθάνεται ἀναπτυσσόμενον ἐν ἑαυτῷ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὸν πόθον τῆς πολλαπλασιασέως τῶν οἰκονομιῶν του, αἵτινες εἶνε διὰ αὐτὸν τὸ κεφάλαιον τοῦ μέλλοντος. Τίς οἶδεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀποταμιεύσεως ὅποια ὄνειρα ταράττουσι τὸν ἐγκέφαλόν του! ἂν οὐχὶ πλοῦτου ὄνειρα, ἀλλὰ βεβαίως σχετικῆς εὐημερίας, ἀγορᾶς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, οἰκο-

δομῆς οἰκίσκου, ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ ὁποίου ν' ἀναπαύσῃ ἡμέραν τινὰ τὰ γεγηρακότα καὶ ἄτονα αὐτοῦ μέλη. Πάντα ταῦτα τὰ ὄνειρα ἔσονται ἀφετηρία δραστηριωτέρας ἐργασίας, ἀλλ' ἅμα καὶ συνεχροὺς ἀποταμιεύσεως. Οὕτως ἀσυνειδήτως ἀναπτύσσεται παρὰ ταῖς ἐργατικαῖς τάξεσιν ἡ φιλοπονοία, ἡ ἐργασία, καὶ μετ' αὐτῆς αἱ ἀρεταὶ τῆς νηφαλιότητος καὶ τῆς οἰκονομίας. Οἱ ἐργάται οὗτοι καθίστανται ἐντιμοὶ ἄστοι, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ φιλόνομοι πολῖται. Ὅτε καταπονηθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐργασίας, ὅτε ἀσθενήσωσι, δὲν θέλουσιν λάβει ἀναγκὴν τῆς κοινωνικῆς φιλάνθρωπίας, τῆς ἐλεημοσύνης ἥτις τοσοῦτον ταπεινοῖ καὶ κατασυντρίβει. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐργάτης θέλει ἐλεήσει ἑαυτόν. Τὸ ἀποταμίευμά του, ἀπὸ χρόνου ἥδη ὑφιστάμενον, κυκλοφοροῦν καὶ ἀποτελοῦν ἄξιον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον χρηματικὸν ποσόν, θέλει παράσχει αὐτῷ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Καὶ ἂν ὁ ἐργάτης ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνατροφῆς, ἤθελε συναθροίσει μικρὰς τινὰς οἰκονομίας, δὲν ὑφίσταντο δὲ Ταμειυτήρια, αἱ οἰκονομίαι αὗται θὰ ἦσαν ἄγονοι, ἐπὶ βλάβῃ καὶ τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς κοινωνίας, τούναντίον δὲ διὰ τῶν Ταμειυτηρίων καὶ τῆς σκοπίμου αὐτῶν χρήσεως δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσιν. Οὕτως ἀναπτύσσονται αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις καὶ ὁ πλοῦτος ἐνὸς λαοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ ἀρετὴ τῆς οἰκονομίας καὶ αἱ αὐτὴν παρακολουθοῦσαι ἀρεταί, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ ἐργάτης, μὴ αἰσθανόμενος ἐν ἑαυτῷ εὐγενέστερον προορισμὸν καὶ κοινωνικώτερα καθήκοντα, ἤθελε καταστῇ ἐπίφοβον μέλος, ἄσπονδος πολέμιος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀναποφεύκτων τούτων ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἠθικῆς ἀγωγῆς παρὰ τῷ ἐργάτῃ κακῶν, δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπῃς μόνον πρὸς αὐτὸν, ἐργάζου καὶ ἀποταμίευε· δὲν ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃς εἰς αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας. Ὑποχρεοῦσαι νὰ τῷ παράσχῃς καὶ τὰ μέσα. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται θαυμασίως διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν λαϊκῶν κεφαλαίων, πρωτίστως δὲ καὶ ἀσφαλέστατα, διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν ταμειυτηρίων.

(Ἀκολουθεῖ).

ΑΝΘΟΚΟΜΙΑ

ΠΕΡΙ ΙΩΝ

Χάριν τῶν πολυαριθμῶν ἀναγνωστριῶν τοῦ «Ἀπόλλωνος» εὐχαρίστως παραθέτομεν σημειώσεις τινὰς περὶ ἀνθοκομίας πεποιθότες ὅτι παρέχωμεν τερπνὸν ὅσον καὶ ὠφέλιμον ἀναγνώσμα, καθ' ὅσον ἀγνοοῦσαι τινες τὴν κατὰ τύπους καλλιέργειαν τῶν ἀνθῶν ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀνάγκην ἢ νὰ στερῶνται πάντως αὐτῶν ἢ νὰ ἔχωσι ταῦτα καχεκτικὰ καὶ πολὺ ἀπέχοντα τοῦ φυσικοῦ αὐτῶν μεγέθους καὶ κάλλους ἔστι δ' ὅτε ἀμοιροῦντα τοῦ οἰκείου αὐτῶν ἀρώματος καὶ χρωματισμοῦ.